

zâde, *Mürî't-tevârih* (Aktepe), I, 39, 89, 116, 118, 126; II/a, s. 66; II/b, s. 63; *Polonyalı Simeon'un Seyahatnâmesi: 1608-1619* (trc. H. D. Andreasyan), İstanbul 1964, s. 19, 24, 162; *Cevdet, Târih*, I, 160-161; II, 40-42; Hikmet Turhan Dağlıoğlu, *Onaltıncı Asırda Bursa*, Bursa 1940, s. 25, 69, 106, 113, 117, 118, 147; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, III/1, s. 18, 100, 153, 192, 273, 278, 279, 316, 386, 387, 398, 482, 483, 484, 576; III/2, s. 284; IV/1, s. 316, 317; a.mlf., *Kapukulu Ocakları*, I, 93, 94; a.mlf., *Merkez-Bahriye*, s. 389-390, 392, 456, 459, 479-482, 498, 499, 500, 527; a.mlf., "Levend", *İA*, VII, 46-48; M. Çağatay Uluçay, *XVII. Asırda Saruhan'da Eşkîyalık ve Halk Hareketleri*, İstanbul 1944, tür.yer.; a.mlf., *18 ve 19. Yüzyıllarda Saruhan'da Eşkîyalık ve Halk Hareketleri*, İstanbul 1955, tür.yer.; Şerafettin Turan, *Kanunî'nin Oğlu Şehzâde Bayezid Vak'ası*, Ankara 1961, s. 13, 14, 15, 38, 39, 40, 85, 159, 165, 168-173, 175; Mustafa Akdağ, *Celâli İsyancıları: 1550-1603*, Ankara 1963, s. 113-123, 138, 140-154, 193; Mustafa Cezar, *Osmanlı Tarihinde Levendler*, İstanbul 1965; a.mlf., "Kara Levendleri", *TTK Bildiriler*, VI (1967), s. 474-485; Ali İhsan Gencer, *Bahriyede Yapılan İslâhât Hareketleri ve Bahriye Nezâreti'nin Kuruluşu (1789-1867)*, İstanbul 1985, s. 15, 43, 56, 57, 80, 94; Yusuf Halaçoğlu, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, Ankara 1991, s. 35, 36, 37, 104; İdris Bostan, *Osmanlı Bahriye Teşkilâtı: XVII. Yüzyılda Tersâne-i Âmiriye*, Ankara 1992, s. 181-185, 230, 241-244, 246-247, 250; J. H. Kramers - [W. J. Griswold], "Lewend", *EI²* (İng.), V, 728-729; Mücteba İlgürel, "Celâli İsyancıları", *DİA*, VII, 252-257; a.mlf., "Eşkîya", a.e., XI, 466-469; a.mlf., "İl Erleri", a.e., XXII, 59-61.

▲ MÜCTEBA İLGÜREL

LEVH-i MAHFÛZ

(الوح المحفوظ)

Bütün nesne ve olaylara ilişkin ilâhî ilim ve takdirin kayıtlı bulunduğu kitap.

Sözlükte "yazı yazmaya uygun yassı ve düzgün yüzey" anlamındaki levh ile "korumuş" mânasındaki mahfûz kelimelelerinden oluşan levh-i mahfûz "üzerine yazı yazılan, silinmekten ve değişikliğe uğramaktan korunmuş düzgün satır" demektir.

Levh-i mahfûz terkihi, Kur'an'ın çok şereflî ve değerli olduğu ve levh-i mahfûzda bulunduğu ifade edilen bir sûrede geçer (el-Burûc 85/21-22). Kur'an-ı Kerim'de levh-i mahfûz yerine "kitâb" (el-En'âm 6/38; Kâf 50/4), "kitâb mekûbîn" (Yûnus 10/61; Sebe' 34/3), "kitâb meknûn" (el-Vâkıa 56/78), "kitâb mestûr" (el-İsrâ 17/58; el-Ahzâb 33/6), "ümmü'l-kitâb" (er-Ra'd 13/39; ez-Zuhuruf 43/4) terkipleri de kullanılır. Zira müfessirlere göre Kur'an'da bunlarla kastedilen şey levh-i mahfûzdur (İbnü'l-

Cevzî, V, 450; VI, 189, 481; Fahreddin er-Râzî, XXIX, 237). Bu tür âyetlerin genel muhtevâsından anlaşıldığı üzere kâinatta meydana gelecek bütün varlık ve olaylar bu kitapta yazılmıştır. Gökte ve yerde küçük büyük ne varsa, insanların ecelleri, fertlerin ve milletlerin başına gelecek musibetlerin tamamı Allah'ın ilminde yer almış ve levh-i mahfûz denilen bir kütüğe kaydedilmiştir.

Hadis literatüründe levh-i mahfûz terkibine rastlanmamışsa da levh kelimesinin geçtiği hadisten başka (*Müsned*, IV, 430-431) daha çok kader konusuyla bağlantılı olarak "kitâb" kavramının bu mânada kullanıldığı görülmektedir (Wensinck, *el-Mu'cem*, "ktb" md.). Bu tür hadis rivayetlerinde âlem henüz yaratılmadan tabiatla, ayrıca şuurlu şuursuz canlılarla ilgili her şeyin takdir edilip planlandığı ve bir kitapta kaydedildiği ifade edilmektedir.

İslâm âlimleri levh-i mahfûzun keyfiyeti hakkında farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. 1. Levh-i mahfûz gayb âlemine ait bir husus olup mahiyeti bilinmemektedir. Tasvirine ilişkin rivayetler asılsız ve felsefî teorilere bağlı yorumlar anlamsızdır. Sa-dece onun bütün nesne ve olayların ilâhî kalemle yazıldığına, Allah'ın tabii ve içtimâî kanunlarını ihtiva eden bir kitap olduğuna inanmak gerekir. Râgib el-İsfahânî ile Selefîyye âlimleri bu görüştedir (İbn Kayyim el-Cevziyye, s. 39-41; *Şerhu'l-Âkıdeti't-Taḥâviyye*, s. 159; Reşid Rızâ, VII, 394-395, 471-472). 2. Levh-i mahfûz Allah ile meleklere arasında bir vasıttır. Yedinci kat göğün üstünde olup arşa ve İsrâfil'in gözleri önünde bulunur. İçinde bütün nesne ve olayların bilgisi ayrıntılı olarak yazılmıştır. Allah bir şeyi yaratmayı diletiği zaman bu, levh-i mahfûz aracılığıyla İsrâfil'e intikal eder ve gerçekleşmesi için Cibrîl'e emir verilir. İbn Abbas'a atfedilen rivayetlere dayanan bu görüş Ehl-i sünnet çoğunluğuna aittir (Makdisî, I, 161-164; Gazzâlî, s. 212; Kurtubî, XIX, 198; İbn Kesîr, I, 14). 3. Levh-i mahfûz en büyük feleğe ait küllî nefistir. Bilginin âlimin zihninde ortaya çıkışı gibi varlık ve olaylar da levh-i mahfûzda zuhur eder. İbn Sînâ gibi bazı İslâm filozofları bu görüşü benimser (Gazzâlî, s. 212; İbn Teymiyye, IV, 255). Sünnî kelâmcılar, kıyametin kopması için İsrâfil'in sûra ilk defa üfle-mesinin ardından helâk olmayacak nesnelere arasında levh-i mahfûzun da bulunduğunu kabul eder (Ebû Azbe, s. 24).

Gayb âlemine ilişkin bir konu olması dolayısıyla levh-i mahfûz hakkında benimse-

necek görüş âyetlere ve sahih hadislere dayanmalıdır. Bu sebeple levh-i mahfûzun, Selefîyye âlimlerinin belirttiği gibi mahiyeti bilinmeyen ve ilâhî ilmi ihtiva eden bir kitap olduğu şeklindeki görüşün kabul edilmesi isabetli görünmektedir (ayrıca bk. KADER).

BİBLİYOGRAFYA :

Râgib el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "lvḥ" md.; a.mlf., *el-İ'tikâdât* (nşr. Şemrân el-İclî), Beyrut 1988, s. 275-276; *et-Ta'rîfât*, "lvḥ" md.; Wensinck, *el-Mu'cem*, "ktb" md.; M. F. Abdülbâki, *el-Mu'cem*, "ktb", "lvḥ" md.leri; Mustafavî, *et-Taḥkîk*, "lvḥ" md.; *Müsned*, II, 313; IV, 274, 430-432; Tirmizî, "Kader", 17; Makdisî, *el-Bed' ve't-târîh*, I, 161-164; Beyhâki, *el-Kazâ' ve'l-kader* (nşr. Ebû'l-Fidâ el-Eserî), Beyrut 1409/1989; Gazzâlî, *Tehâfütü'l-felâsife* (nşr. Süleyman Dün-yâ), Kahire, ts., s. 212; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-me-sîr*, III, 35; V, 450; VI, 189, 481; VIII, 6, 173; IX, 79; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtiḥu'l-gayb*, XIX, 66, 194; XXIX, 193, 237; Kurtubî, *el-Câmi'*, XIX, 198; İbn Teymiyye, *Mecmû'atü'r-resâil*, IV, 255; İbn Kayyim el-Cevziyye, *Şifâ'ü'l-âtil*, Kahire 1323, s. 39-41; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, I, 14; *Şerhu'l-Âkıdeti't-Taḥâviyye*, s. 159; Ebû'l-Bekâ, *el-Külliyât*, s. 58; Beyâzîzâde Ahmed Efendi, *İşârâtü'l-merâm min 'ibârâti'l-İmâm*, Kahire 1368/1949, s. 279; Ebû Azbe, *er-Ravzatü'l-be-hiyye*, Haydarâbâd 1322, s. 24; Nu'mân b. Mahmûd el-Âlûsî, *Cilâ'ü'l-ayneyn*, Kahire 1278/1861, s. 69-70; Reşid Rızâ, *Tefsîrü'l-menâr*, VII, 394-395, 471-473; Elmalılı, *Hak Dini*, III, 1920.

▲ YUSUF ŞEVKİ YAVUZ

LEVI DELLA VIDA, Giorgio

(1886-1967)

İtalyan şarkiyatçısı.

Venedik'te doğdu. Müsevî asıllı bir aileye mensuptur. İlk ve orta öğreniminden sonra Roma Üniversitesi'nde şarkiyat ve Semitik diller okudu; en önde gelen hocası onun bütün ilmî hayatını yönlendiren Ignazio Guidi'dir. 1909 yılında mezun oldu ve 1907'de Roma Üniversitesi Doğu Bilimleri Bölümü tarafından neşrine başlanan *Rivista degli Studi Orientali* için ilk sayısından itibaren İbrânî âlemiyle ilgili neşriyat haberleri yazmaya başladı. 1914'te henüz yirmi sekiz yaşında iken kadrolu profesör olarak Napoli'deki Istituto Universitario Orientale'nin Arapça hocalığına, 1917'de Torino Üniversitesi Semitik Diller ve İbrânîye Kürsüsü'ne ve Ignazio Guidi'nin emekliye ayrılması üzerine Roma Üniversitesi İbrânî ve Semitik Diller Kürsüsü'nün başkanlığına tayin edildi. Ancak 1931'de, iktidarda bulunan faşist parti yeni rejime sadakat yemini etmeleri için öğretim üyelerine baskı yaptığı zaman protestocu on bir profesör